

Iwona Benenowska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Czy trudno być dobrym profesorem? O wartościach związanych z etosem nauczyciela akademickiego

1. Wstęp

Celem niniejszego tekstu jest próba ustalenia repertuaru cech, które dla grupy „odbiorców” działań edukacyjnych – studentów stanowią współcześnie istotę etosu nauczyciela akademickiego oraz wynikających z tego określonych typów wartości. Wykorzystano narzędzia związane z techniką sondażową, metodologią filologiczną i aksjolingwistyczną. Treści są prezentowane w następującej kolejności: w pierwszej części streszczono dyskusję na temat etosu akademickiego, dając tym samym kontekst do dalszych rozważań; druga – poświęcona jest analizie odpowiedzi udzielanych przez studentów w badaniu sondażowym, trzecia – zawiera podsumowania i wnioski.

Dyskusje na temat etosu akademickiego trwają od lat, a jako ich efekt można wskazać m.in. publikacje: *Dobre obyczaje w nauce. Zbiór zasad i wytycznych* (1994 i kolejne edycje), *Etyka zawodowa ludzi nauki* (1991), *Etos i etyka w badaniach i w nauczaniu*, tom VII w cyklu *Debaty PAU* (2020), *Etos ludzi nauki* (2022)¹. Problem okazuje się ciągle aktualny, o czym świadczą choćby inicjatywy i wypowiedzi Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego podjęte w 2024 r., w których podkreśla się to, że nie tylko kadra profesorska, lecz także studenci mogą mieć realny wpływ na sposób i jakość współczesnego kształcenia w Polsce².

¹ Treści dotyczące tego zagadnienia zostały szerzej zreferowane w wystąpieniu pt. *Etos akademicki – rekonesans badawczy*, wygłoszonym na sesji Komisji Etyki Komunikacji PAU (w Warszawie 28.10. 2024 r., a także online). Zob. też artykuł *Etos akademicki – historia i tradycja wobec wyzwań współczesności (próba rekapitulacji dyskusji)* (BENENOWSKA I., 2025, s. 121–144), z treściami którego korelują analizy przedstawione w niniejszej publikacji.

² Zob. np. List Ministra Nauki z okazji Dnia Studenta, [online], [<https://www.gov.pl/web/nauka/list-ministra-nauki-z-okazji-dnia-studenta>], [dostęp: 17.11.2024].

Należy w tym miejscu przypomnieć, że etos jest indywidualnym wyrazem zasad i norm, które są dla każdego z nas ważne. Opiera się na wartościach, takich jak na przykład poczucie sprawiedliwości, odpowiedzialności, szacunku dla innych, ich godności. Jest silnie powiązany z pojęciem moralności, regulującej za pomocą owych zasad i norm postępowanie w społeczeństwie, odwołując się do kategorii wartości etycznych. Maria Ossowska podkreśla, że etos dotyczy grup, a nie jednostek³. Anna Brożek eksplikuje etos danej społeczności jako system wartości deklarowany lub realizowany przez tę społeczność⁴. Zawężając zakres pojęcia do interesującego nas obszaru, można zatem stwierdzić, iż etos akademicki to „etos uczonych, obejmujący system wartości deklarowanych lub realizowanych właśnie w związku z życiem akademickim”⁵. Etos profesora może być rozumiany jako „doktrynalnie wyznaczony styl pracy i życia, praktykowany w środowisku osób pełniących role merytoryczne w instytucjach nauki”⁶. W takim kontekście uczonej (jego dokonania naukowe, dorobek, wiedza teoretyczna i praktyczna) jest traktowany jako autorytet.

Etos naukowy stał w centrum systemu wartości np. Szkoły Lwowsko-Warszawskiej (obok etosów organizacyjnego i dydaktycznego)⁷. W etosie na poziomie dydaktycznym deklarowano współpracę ze studentami. Można zatem uznać, że elementami/ogniwami etosu akademickiego są *nauczyciel akademicki – uczelnia – student*. Punkt widzenia nauczycieli akademickich przedstawiono w wielu publikacjach (np. Bieliński⁸, Dopart⁹, Goćkowski¹⁰, Grabarczyk¹¹, Szostek¹² i in.). Warto poznać punkt widzenia drugiej strony – studentów, bowiem: *Etos nauczyciela akademickiego two-*

³ OSSOWSKA M., *Ethos rycerski i jego odmiany*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973, s. 7.

⁴ BROŻEK A., *Etos akademicki Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria”, 2023, nr 3/127, s. 26.

⁵ Ibidem.

⁶ KISIEL P., *Ethos nauki i uczonego w świetle koncepcji nauki Janusza Goćkowskiego*, „Zagadnienia Naukoznawstwa”, 2011, nr 47/2 (188), s. 211, [online], <https://journals.pan.pl/Content/93866/mainfile.pdf?handler=pdf>, [dostęp: 16.02.2025].

⁷ BROŻEK A., *Etos akademicki...*, op. cit., s. 30.

⁸ BIELIŃSKI J., *Etos nauki w Polsce. Nauka akademicka, postakademicka czy przemysłowa?*, 2016, [online], https://www.academia.edu/30228998/Etos_nauki_w_Polsce_Nauka_akademicka_postakademicka_czy_przemys%C5%82owa, [dostęp: 16.02.2025].

⁹ DOPART B., *Etos wykładowcy akademickiego (etos a praktyka)*, [W:] L. Suchanek (red.), *Debaty PAU*, t. VII, *Etos i etyka w badaniach i w nauczaniu*, Kraków, PAU, s. 29–36. [online], <https://pau.krakow.pl/index.php/pl/wydawnictwo/publikacje-on-line/debaty-pau/tom-vii>, [dostęp: 12.11.2024].

¹⁰ GOĆKOWSKI J., *Ethos nauki i role uczonych*. Kraków, Wydawnictwo Secesja, 1996.

¹¹ GRABARCYK CZ., *Etos, autorytet i odpowiedzialność naukowców i nauczycieli akademickich*. Referat wygłoszony na konferencji ChFPN *Nauka – Etyka – Wiara*, Rydzyna 30.05–02.06.2013; [online], https://www.chfpn.pl/new13/new13_grabarczyk.pdf, [dostęp: 12.05.2024].

¹² SZOSTEK A., *Dlaczego dobremu kandydatowi na profesora trudno dziś zostać w Polsce dobrym profesorem?*, „Nauka”, 2010, nr 3, s. 184–193; [online], <https://nauka-pan.pl/index.php/nauka/article/view/291/286>, [dostęp: 16.02.2025].

rzę ludzie – studenci, pracownicy, koledzy w pracy (S 16)¹³. Ponieważ w kontekście ww. pojęć podkreśla się współistnienie pewnych wartości, dlatego należałoby się nad nimi pochylić, zbadać wskazania, podjąć próbę (choćby na podstawie frekwencji cech) ustalenia ich hierarchii. Punkt widzenia studentów wydaje się ważnym składnikiem działań sprowadzających się do sprecyzowania treści pojęcia i zorientowania w jego zakresie. Czy dla studentów etos jest „oldskulowym” ideałem, czy potrzebują wyrozumiałego kumpla zamiast „sztynniaka pod krawatem”, czy może jednak autorytetu? Aby poznać ich punkt widzenia, przeprowadzono sondaż wśród słuchaczy różnych kierunków humanistycznych¹⁴ i celowo w pytaniach używano sformułowania *nauczyciel akademicki*, a nie *profesor*, aby nie ograniczać spektrum wypowiedzi studentów tylko do wąskiej grupy uczonych z najwyższym tytułem. Narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz z trzema ogólnymi pytaniami, który miał za zadanie wysondować, czy studenci chcą w ogóle dzielić się na ten temat swoimi refleksjami, o jakich zjawiskach się wypowiadają, na jakie problemy zwracają uwagę. To może stanowić podstawę i/lub punkt odniesienia do dalszych badań, np. uszczegółowionej ankiety, zawierającej już konkretne, precyzyjniej sformułowane pytania, które będą miały na celu zebranie informacji dotyczących poszczególnych kategorii wartości i/lub porównania preferencji na różnych kierunkach studiów, na uczelniach (w Polsce i poza jej granicami) itd.

W sondażu zawarto trzy pytania o charakterze otwartym:

1. Co, Twoim zdaniem, tworzy etos nauczyciela akademickiego?
2. Co uznajesz za cechy/zachowania nauczyciela akademickiego, które akceptujesz/które budzą Twój szacunek?
3. Co, Twoim zdaniem, wpływa ujemnie na autorytet nauczyciela akademickiego?

Otrzymano siedemdziesiąt (70) odpowiedzi. Brano pod uwagę sformułowania – nazwy/określenia cech użyte w odpowiedziach.

2. Analiza odpowiedzi sondażowych

Poniższa analiza została podzielona na trzy części, adekwatnie do kolejnych pytań w kwestionariuszu. Sposób opracowania danych wynika z założenia, które było warunkowane osiągnięciem możliwie dużej zgodności między kategoryzacją a referowaniem wyników (wskazań cech, uwag, refleksji zawartych w wypowiedziach respondentów). Odpowiedzi uzyskane w formie pisemnej zostały posegmentowane na minimalne konteksty, z których każdy komunikował jedną (rzadziej dwie) cechę. Po-

¹³ Takie stwierdzenie odnotowano wśród wypowiedzi studentów. Oznaczenie w nawiasie wskazuje, że cytowany fragment pochodzi z kwestionariusza kodowanego jako 16. spośród wypełnionych przez studentów kwestionariuszy sondażowych.

¹⁴ Badaniami przeprowadzonymi w II poł. 2024 r. objęto studentów studiów dziennych licencjackich UKW, z II i III roku logopedii, II roku edytorstwa.

łączono je w grupy i kwalifikowano pod zbiorcze metawyrażenia o charakterze uogólnionym („deskryptory”¹⁵, oznaczane jako D).

Przyjęto następujący sposób kodowania: wypowiedzi są oznaczane *S 1*, *S 2* itd. jako określenie studenta, który wypełnił kwestionariusz sondażowy wykorzystywany w badaniach. Oznaczenie *F* w nawiasie ze wskazaną liczbą po określonej cesze informuje o frekwencji – liczbie odpowiedzi w danej kategorii. Uporządkowanie cech wewnątrz deskryptora wynika z owych liczbowych wskazań w układzie według malejącej frekwencji – od największej do najmniejszej. W przypadku grup o tej samej liczbie zastosowano wewnętrzne uporządkowanie alfabetyczne.

2.1. Analiza wypowiedzi na pierwsze pytanie: Co, Twoim zdaniem, tworzy etos nauczyciela akademickiego?

Niektóre odpowiedzi były tylko wskazaniem cech(y), w innych cechy wynikały z kontekstu, podawano także wyjaśnienie/uszczegółowienie, które warto by zapamiętać/zacytować jako pewien typ egzemplifikacji¹⁶ (co czyni się na początku analiz – w formie wprowadzenia (jak w tej części poniżej) lub na końcu – jako podsumowanie i/lub garść refleksji).

- Etos nauczyciela akademickiego tworzą ludzie – studenci, pracownicy, koledzy w pracy. (S 16)
- Co tworzy etos? – to przede wszystkim to, jak szanowani są nauczyciele akademicy przez osoby wyżej postawione. (S 52)
- Etos nauczyciela ak. tworzy zbiór cech takich jak mądrość, empatia dla każdego z uczniów, cierpliwość, akceptacja swoich uczniów, stawianie wymagań, mobilizacja. (S 7)
- Etos nauczyciela akademickiego kreuje tytuł, jaki ma i jego zaangażowanie w naukową działalność itp. (S 49)
- Myślę, że to zależy od osoby, niektórzy będą czuć się ważniejsi przez swój tytuł naukowy, osiągnięcia, a niektórzy będą patrzeć na efekty nauczania, postawę studentów; zadowoleni studenci = „Chyba dobrze wykonuję swoją pracę”. (S 22)
- Co tworzy? – doświadczenia dziecięce – pozytywne są kultywowane, negatywne powodują, by stać się innym lepszym człowiekiem niż ten, który poranił; środowisko, w którym się obracamy (40)

Etos tworzy bycie wyrozumiałym, cierpliwym; przyjęło się, że taka osoba jest bardzo surowa, wymagająca, często oschła, sprawiająca wrażenie wręcz nieludzkiej. (S 50)

Studenci zwracają uwagę na różne motywacje: cechy osobowości (np. kształtowane w interakcjach społecznych), znaczenie tytułu naukowego, stereotypy, a nawet postawy nauczyciela akademickiego przejęte jako (anty)wzorce. Według analizy całe-

¹⁵ Inspirowano się opracowaniem danych zaprezentowanym w monografii pt. *Język. Wartości. Polityka* (BARTMIŃSKI 2006), skąd zaczerpnięto pojęcie deskryptorów rozumianych tam jako „metawyrażenia nadbudowane nad wyrażenia bliskoznaczne tożsame semantycznie” (2006, s. 39).

¹⁶ Cytowane fragmenty zachowują oryginalny zapis.

go zestawu odpowiedzi etos współtworzą (we wszystkich odpowiedziach na trzy pytania): kompetencje poznawcze (D_1) i organizacyjno-dydaktyczne (D_2), komunikacja (D_3), interakcja (D_4), kultura osobista (D_5), wygląd zewnętrzny (D_6), postawy etyczne (D_7), określone zachowania (D_8).

Szczegółowo deskryptory obejmują takie **cechy**, jak:

D_1 kompetencje poznawcze

- wiedza (F = 41), w tym – własna (F = 27), np.
„bogaty zasób wiedzy, chęć jej poszerzania, ciągłego zdobywania, np. Bogaty zasób wiedzy oraz zainteresowania swoją dziedziną” (S 1); „Jest w ciągłym procesie kształcenia, tworzy publikacje, ma wysoki tytuł naukowy” (S 5); „Osoba stale się ucząca, niezatrzymująca się w miejscu” (S 6); przekazywana (F = 14), np. „chęć dzielenie się wiedzą w sposób zrozumiały, wzbudzanie zainteresowania, np. Solidność i jasność w przekazywaniu wiedzy” (S 31);
- autorytet (F = 2) (np. „Etos tworzy autorytet – niepodważalny i niewymuszony, ugodowy, ale i stanowczy” (S 33));
- profesjonalizm (F = 2);
- kreatywność (F = 1); powołanie (F = 1) (np. „Powołanie i chęć do przekazywania dalej swojej wiedzy” (S 55));

D_2 kompetencje organizacyjno-dydaktyczne

- zaangażowanie (F = 4) (np. „Podchodzenie do pracy z pasją i zaangażowaniem, które jest dostrzegane przez studentów” (S 1));
- wymagania (F = 3) (np. „Jasne stawianie wymagań i planu pracy semestralnej” (S 3));
- zachęcanie (F = 3) (do (współ)pracy, rozmowy, nauki, np. „Powinien zachęcać ich [Studentów] do rozwijania swojej wiedzy i zainteresowań” (S 8));
- pasja (F = 2); pracowitość (F = 2);
- bezstronność (F = 1); dyscyplina (F = 1) (np. „Na zajęciach tworzy się pewna dyscyplina, respekt, w dobrym tego słowa znaczeniu” (S 17)); konsekwencja (F = 1) (np. „Konsekwencja, ale nie brutalnie wprowadzana, a taka, która ma czegoś nauczyć” (S 2)); obowiązkowość (F = 1) (np. „Wywiązywanie się z obowiązków i złożonych obietnic” (S 30)); poświęcenie (F = 1); punktualność (F = 1); sumienność (F = 1); współpraca (F = 1)

D_3 komunikacja

- otwartość (F = 6) (w tym na inne osoby (F = 2), np. „Otwartość na kontakt z drugim człowiekiem oraz na inne poglądy” (S 26), na dyskusje (F = 4), np. „Daje poczucie bezpieczeństwa, aby studenci mogli się swobodnie wypowiedzieć” (S 46));
- akceptacja (F = 1) (np. „Akceptacja każdego studenta” (S 31));
- uprzejmość (F = 1)

D₄ interakcja

- podejście do studentów (F = 5) (np. „Zyskuje szacunek, gdy pokazuje swoją „ludzką” twarz (nie dotyczy to kwestii prywatnych, lecz chodzi o okazywanie prawdziwych uczuć i podejście do studenta)” (S 2));
- wyrozumiałość (F = 5) (np. „często też bardzo ludzki i wyrozumiały” (S 9));
- dystans (F = 3) (np. „Utrzymywanie stosownego dystansu” (S 21)); empatia (F = 3); etyka pracy (F = 3); inspiracja dla studentów (F = 3) (np. „Powinien być pewną inspiracją” (S 8)); postawa (F = 3) („godna szacunku” (S 58), „p. wiedzy i dialogu” (S 32), „p. moralna” (S 51)); zrozumienie (F = 3) (np. „Rozumie, że studenci jeszcze się uczą i nie są na poziomie osoby, która ich uczy” (S 46));
- cierpliwość (F = 1); styl bycia (F = 1); tolerancyjność (F = 1)

D₅ kultura osobista

- kultura osobista (F = 12), np. „kultura bycia prowadzącego” (S 3), „wysoka kultura osobista” (S 13);
- kultura języka (F = 7) (np. „używanie pięknej polszczyzny” (S 1), „styl wypowiedzenia się świadczący o zdobytej wiedzy, wykształceniu i poziomie” (S 15));
- obycie (F = 1); ogłada (F = 1)

D₆ wygląd zewnętrzny

- ubiór (F = 5) (np. „Elegancki i adekwatny do pełnionej roli ubiór” (S 2));

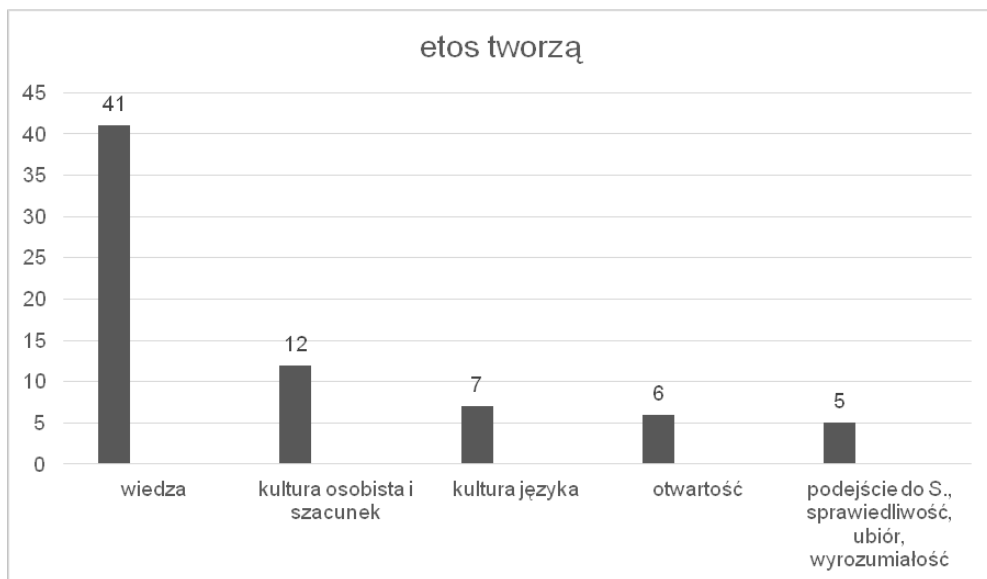
D₇ postawa etyczna

- szacunek (F = 12) (w tym: dla innych, Studentów (F = 10), np. „Szacunek do studentów, do ich starań” (S 17); do samego siebie (F = 1), np. „Szacunek dla studentów, dla samego siebie” (S 27), budzenie szacunku (F = 1), np. „Budzi szacunek” (S 19));
- sprawiedliwość (F = 5) (np. „Sprawiedliwe ocenianie studentów, bez wywyższania się” (S 4));
- uczciwość (F = 3);
- poszanowanie (praw i obowiązków) (F = 1); prawość (F = 1)

D₈ określone zachowania

- wzór, godny naśladowania (F = 3) (np. „Wzorzec osoby dla młodych jednostek, tworzony na podst. zasad moralnych” (S 11));
- przykład (F = 2) (dla Studentów i innych, np. „Dawanie przykładu swą postawą, wiedzą, umiejętnościami” (S 36), „Jest przykładem dla innych nauczycieli” (S 5));
- zachowanie (nienaganne) (F = 1)

Wśród wymienionych najczęściej **cech** etos tworzą: wiedza (F = 41), kultura osobista i szacunek – po (F = 12), kultura języka (F = 7), otwartość (F = 6), podejście do Studenta, sprawiedliwość, ubiór, wyrozumiałość – po (F = 5). Zależności ilustruje poniższy wykres:

Wykres 1. Cechy tworzące etos nauczyciela akademickiego

Źródło: opracowanie własne.

2.2. Analiza wypowiedzi na drugie pytanie: *Co uznajesz za cechy/zachowania nauczyciela akademickiego, które akceptujesz/które budzą Twój szacunek?*

Zbiór pozytywnie wartościowanych **cech** charakteru i zachowań tworzą:

D₁ kompetencje poznawcze

- wiedza własna (F = 21), np.

„aktualizowanie wiedzy” (S 51), „zakres wiedzy” (S 29), „umiłowanie wiedzy” (S 59), „dorobek naukowy” (S 21), „zorientowany w korzystaniu z nowinek technicznych i cyfrowych” (S 39), „spojrzenie (ciekawe) na świat” (S 21);

i przekazywanie wiedzy (F = 4) (np. „ciekawe” (S 1, S 41) lub „»interaktywne« wykłady” (S 37); „wiedza i umiejętność jej przekazywania” (S 21));

- kreatywność (F = 3) (np. „kreatywność w prowadzeniu zajęć” (S 42));
- dzielenie się swoimi doświadczeniami (F = 2) (np. „chęć dzielenia się doświadczeniami zdobytymi na tle naukowym (łączenie teorii z praktyką)” (S 13));

- zainteresowanie (F = 2); zorganizowanie (F = 2);
- ciekawość (F = 1); doskonalenie się (F = 1); kompetencje (F = 1); pomysłowość (F = 1); wnikliwość (F = 1)

D₂ kompetencje organizacyjno-dydaktyczne

- pasja (F = 8), np.
„szacunek i podziw budzi pasja dla podejmowanych działań” (S 3), „mój szacunek budzi zarażanie pasją” (S 34), „wykonywanie zawodu z pasją” (S 59), „pasjonuje się tym czego naucza” (S 63);
- wymagania (F = 6) (w tym: stawianie wymagań, np. „wymagająca, ale i pomocna” (S 38), „jasne określenie wymagań i oczekiwań wobec S.” (S 51, S 56, S 62)); zaangażowanie (F = 6) (szczególnie w zajęcia, np. „umiejętność dostrzegania zaangażowania S. w zajęcia” (S 67));
- obiektywność (F = 4); punktualność (F = 4);
- niewyróżnianie żadnego ze studentów (F = 2); pracowitość (F = 2); równe traktowanie i ocenianie Studentów (F = 2); sumienność (F = 2); zorganizowanie (F = 2);
- aktywność (F = 1) (np. „organizacja aktywności pozaakademickiej” (S 56)); konsekwentność (F = 1); obowiązkowość (F = 1); określanie obowiązków (F = 1); porządek w tematach i notatkach (prezentacjach) na zajęciach (F = 1); przygotowanie do zajęć (F = 1); sprecyzowanie zagadnień omawianych na zajęciach (F = 1); świadomość istotności prowadzonego przedmiotu dla konkretnej grupy studentów (F = 1)

D₃ komunikacja

- dyskusja/dialog (F = 11) (w tym: umiejętność słuchania studentów. i wchodzenia z nimi w rozmowę, dyskusję, np.
„N. zadaje pytanie, uzyskuje odp. i nawet jeśli jest ona niepełna nie do końca zadowolająca, nie daje odczuć S., że mówi nie na temat, nie zrozumiał, źle odpowiedział – potrafi docenić samą próbę odpowiedzi” (S 5), „otwartość na dyskusję i branie pod uwagę zdania S-ów jako czegoś ważnego, mogącego zmienić sposób postrzegania jakichś zagadnień” (S 10), „dyskutuje na różne tematy” (S 16), „podczas zajęć nauczyciel starał się poznać zdanie S. na dany temat” (S 19), „angażowanie S. w rozmowę” (S 30), „prowadzenie dialogu” (S 37), „nie boi się wchodzić w dyskusje na zajęciach” (S 39));
- komunikowanie się (F = 8), np.
„jasne, konkretnie wydawane polecenia, brak niedomówień” (S 5), „Wytlumaczenie danego tematu” (S 1), „znalezienie wspólnego języka ze studentami” (S 40), „Język fachowy, ale potem przetłumaczony na ludzki język” (S 1), „jawne i klarowne zagadnienia egzaminacyjne” (S 48);
- otwartość (F = 8) (nie tylko na osoby, ale także na poglądy, teorie), np.

„mimo swojej wiedzy i wykształcenia nauczyciel ak. nie bierze czegoś za pewnik, ale nadal poszukuje” (S 13), „na nowe spostrzeżenia, chęć dotarcia do różnych aspektów” (S 15), „na ludzi i ich opinie” (S 21), „na nowe” S (44);

- akceptacja (F = 2);

D₄ interakcja

- wyrozumiałość (F = 20) (w tym: wyrozumiałość dla studentów (F = 3), np. „wyrozumiałość (ale nie naiwność)” (S 35), „wyrozumiałość (nie znaczy pobłażliwość)” (S 37), „wyrozumiałość pod względem losowych sytuacji w życiu S, które mogą wpływać na jego naukę” (S 47);
- zrozumienie (F = 8) (w tym przede wszystkim wobec studentów, np. „nie robi pod przysłowiową „górkę” (S 16));
- empatia (F = 7) (np. „Mój szacunek budzi empatia nauczyciela” (S 12)); cierpliwość (F = 7) (np. „Myślę, że ważne jest bycie cierpliwym” (S 50));
- przyjazny stosunek do studenta (F = 4);
- dystans (F = 3) (w tym jego tworzenie (F = 2), np. „[trzymanie dystansu] między sobą a S. powoduje, że wzbudza szacunek S.” (S 9) lub niwelowanie (F = 1), np. „traktowanie S. jak równych sobie” (S 27)); stanowczość (F = 3) (np. „Stanowczy do tego, jak prowadzi zajęcia, ale jednocześnie jest uczynny i chętnie niesie pomoc” (S 18)); życzliwość (F = 3);
- atmosfera (F = 2) (np. „tworzenie miłej atmosfery” (S 17, S 62)); wiara (F = 2) (w tym wiara w studenta (F = 1) lub w to, co się robi (F = 1)); uśmiech (F = 2); żartowanie (F = 2); (np. „potrafi żartować ze studentami, jest koleżeński, ale zachowuje autorytet” (S 53));
- chęć poznania grupy (F = 1); dogadywanie się ze studentami (F = 1) (np. „nauczyciel akademicki nie zawsze musi stawiać na swoim” (S 4)); podejście (F = 1); pozwolenie studentowi na wykazanie się (F = 1); przestrzeganie zasad (F = 1); rozumienie losowych zdarzeń w życiu S. (F = 1); sympatia dla studentów (F = 1); umiejętność tworzenia relacji (F = 1); wsparcie studentów (F = 1) (np. „w sytuacji, gdy N. zdaje sobie sprawę, że jego przedmiot jest trudny, nie utrudnia studentowi zaliczenia, naprowadza lub pomaga (daje wskazówki)” (S 45)); zachęcanie (F = 1) (np. „umiejętność zachęcania do wykładanego przez N. przedmiotu” (S 40))

D₅ kultura osobista

- kultura osobista (F = 6) (np. „Cechy, które budzą mój szacunek, to kultura osobista” (S 7));
- niepatrzenie z góry (F = 3) (np. „najbardziej lubię profesorów, którzy nie wywyższają się w obecności S. czy innych nauczycieli akademickich” (S 28));
- uprzejmość (F = 3);
- miły (F = 1); słownictwo (stosowne) (F = 1)

D₆ wygląd zewnętrzny

- ubiór (elegancki) (F = 2);

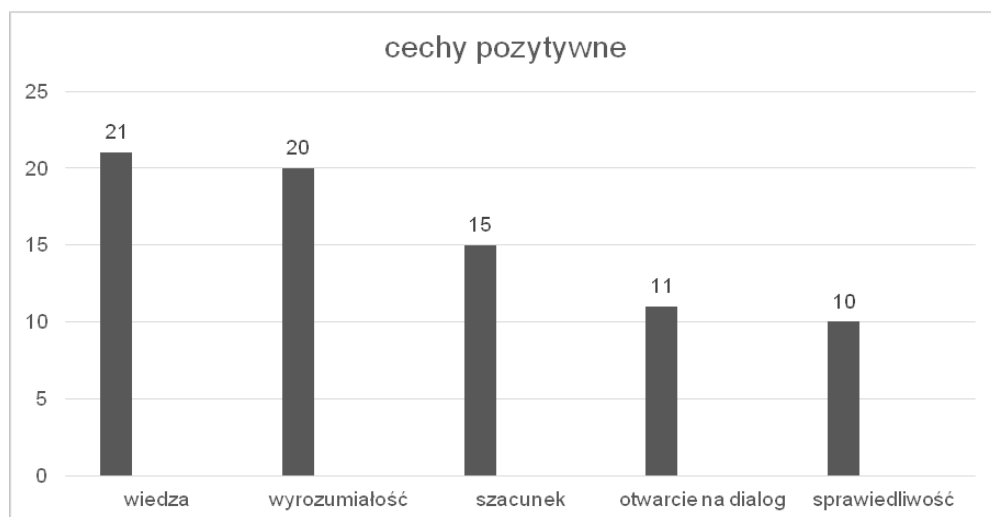
D₇ postawy etyczne

- szacunek (F = 15) (w tym: wzajemny (F = 3), dla studentów (F = 6); szacunek dla czasu swojego i studentów (F = 5), do badań (F = 1), np. „Szanuje studenta, informuje o swojej nieobecności, spóźnieniu” (S 1), „traktują S. z szacunkiem” (S 41));
- sprawiedliwość (F = 10) (np. „Etos nauczyciela tworzy osoba sprawiedliwa” (S 6), także sprawiedliwość w ocenianiu (n = 3), np. „aby był sprawiedliwy w ocenianiu” (S 41));
- prawda (F = 2) (np. „dążenie do prawdy (do jej poznania)” (S 59)); uczciwość (naukowa, bycie uczciwym) (F = 2);
- etyczne podejście (F = 1) (np. „nawet jeśli subiektywna ocena podpowiada co innego” (S 15)); godność (F = 1); niedyskryminowanie (F = 1) (np. „za określone przekonania, bycie innym” (S 8)); pilnowanie praw i egzekwowanie obowiązków (F = 1); umiejętność przyznania się do błędu (F = 1)

D₈ określone zachowania

- optymizm (F = 2);
- elastyczność (F = 1); odpowiednia postawa (F = 1); styl (F = 1) (np. „ma swój styl prowadzenia zajęć” (S 39))

Najwyższą frekwencję osiągnęły **cechy**: wiedza (F = 21), wyrozumiałość (F = 20), szacunek (F = 15), otwarcie na dyskusje/dialog (F = 11), sprawiedliwość (F = 10). Zależności te ilustruje poniższy wykres:

Wykres 2. Cechy pozytywne w etosie nauczyciela akademickiego

Źródło: opracowanie własne.

Obrazu dopełniają refleksje, które warto zacytować, np.:

- Jako S. odruchowo wyczuwamy autorytet profesorów, ponieważ wiemy, jak ogromną wiedzą dysponują. (S 28)
- Mój największy szacunek budzą przede wszystkim nauczyciele akademicy, którzy potrafią wyrażać swoje opinie, mimo że jest to uznawane za „nie przystoi”. (S 33)
- Mój szacunek wzbudza podchodzenie do S. jako indywidualnej osoby, a nie kolejnego numerka w USOS, ale też niepozwalanie S. wejść na głowę lub lekceważenie przedmiotu. (S 61)
- Odpowiedni dystans wobec S. (miło jest pogadać, ale nie lubię wykładowców, którzy bardziej są zainteresowani pogawędką niż uczeniem nas). (S 22)
- Odrębny światopogląd nauczyciela akademickiego i pragnienie, by pomagać S. nie tylko podczas zaplanowanych zajęć. (S 66)
- Jest to rola społeczna, więc niezbędna jest też empatia i indywidualne podejście. (S 50)

2.3. Analiza wypowiedzi na trzecie pytanie:

Co, Twoim zdaniem, wpływa ujemnie na autorytet nauczyciela akademickiego?

Zbiór negatywnie wartościowanych **cech** charakteru i zachowań tworzą:

D₁ kompetencje poznawcze

- wiedza (= własna nauczyciela akademickiego) (F = 13), np. „niekompetencja” (S 25, S 36, S 41, S 43, S 55), „mała znajomość tematu” (S 22), „popęśnianie błędów merytorycznych” (S 39), „nieuzupełnianie wiedzy” (S 49), „brak chęci rozwoju i uaktualniania swojej wiedzy” (S 51, S69);
i przekazywana lub egzekwowana (F = 2) (np. „brak egzekwowania należytej wiedzy” (S 15), „mało przekazywanej wiedzy” (S 22));
- zamknięcie światopoglądowe (F = 1)

D₂ kompetencje organizacyjno-dydaktyczne

- prowadzenie zajęć (F = 13), np. „monotonne prowadzenie wykładu” (S 1), „schematyczność przekazywanych wiadomości” (S 3), „stereotypowe zachowanie i działanie wg jednego schematu” (S 18), „nieodpowiednia forma przekazywania wiedzy (rodzi przekonanie, że skoro na jego zajęciach niczego się nie nauczę, to po co mam chodzić)” (S 22), „nieodpasowanie ilości omawianego materiału do ilości godzin pracy” (S 30), „niedostosowanie tempa pracy do większości S.” (S 55);
- organizacja pracy/obowiązkowość (a właściwie ich brak) (F = 12), np. „S. nie szanują osób, które regularnie odwołują zajęcia lub gdy odwołują je na ostatnią chwilę” (S 2), „niezapowiedziane przedłużanie zajęć” (S 30), „niepojawianie się na zajęciach bez wcześniejszego poinformowania” (S 50), „podawanie cią-

gle nowych informacji, niepokrywających się z poprzednimi (terminy kolokwium, prac zaliczeniowych)” (S 52), „lekceważąca postawa w stosunku do czasu S.” (S 60);

- nierówne traktowanie (F = 11) (np. „faworyzowanie niektórych osób lub grup” (S 1, S 13, S 31, S 41, S 46, S 47, S 63, S 65), „nie zawsze ocenia on każdego tak samo” (S 9));
- punktualność (a właściwie jej brak) (F = 10), np.:
„notoryczne spóźnianie się” (S 2, S 3, S 5, S 6, S 11, S 57), „notoryczne spóźnianie się z ocenianiem prac” (S 44), „nieposzanowanie czasu S. (n. ak. nie powiadamia o swojej nieobecności)” (S 68);
- dyscyplina (F = 7), np.:
„nadmierna surowość” (S 21, S 37, S 43), „rygor, który na pewnych zajęciach zostaje wprowadzony i wzbudzenie strachu u S.” (S 17), „rygor i strach na zajęciach ma na celu zestresowanie S., aby wkładali więcej pracy w dany przedmiot, czego skutkiem jest niechęć do danej osoby N.” (S 17));
- zaangażowanie (a właściwie jego brak) (F = 7), np.:
„znikome zaangażowanie lub brak zaangażowania w zajęcia” (S 30, S 38, S 49), „Gdy nauczyciel akademicki zdaje się być znudzony własną pracą, tym bardziej znudzeni są S. i nie szanują takiego profesora” (S 28), „brak wiary w to, co się robi” (S 49);
- konsekwencja (jej brak) (F = 4), np.
„niekonsekwencja” (S 2), „łamanie wcześniejszych ustaleń/umów (np. sposobu zaliczenia)” (S 1), „niewywiązywanie się z ustalonych zasad, obietnic” (S 1); „niewywiązywanie się z umówionych warunków, np. zaliczenia” (S 2);
- pobłażanie (F = 2) (np. „występkiem S.” (S 2), „nadmierna pobłażliwość” (S 43));

D₃ komunikacja

- niezrozumiała (F = 3), np.
„niewyjaśnianie niezrozumiałych pojęć” (S 34), „przekazywanie wiedzy, której nie uzasadnia” S (66), „„traktowanie prośby o wytłumaczenia, wyjaśnienie jako przysługę, a nie obowiązek, a tym bardziej przysługę, którą niechętnie spełnia” (S 61);

D₄ interakcje

- interakcje (a właściwie ich brak) (F = 25), np.
„niechęć do dyskusji, wysłuchania innych racji” (S 70), „brak rozmowy, dyskusji, wsparcia” (S 16), „brak chęci współpracy ze studentami” (S 34), „ignorują pytania i potrzeby grupy” (S 41), „brak umiejętności łagodzenia konfliktów” (S 12);
- zrozumienie (a właściwie jego brak) (F = 6) (np. „brak zrozumienia dla S.” (S 19, S 20, S 25, S 47, S 63, S 67);
- dystans – jego skracanie (F = 5) (np. „Nauczycielowi akademickiemu nie przystoi kumpłowanie się ze studentami (wspólne wychodzenie na piwo, zwraca-

nie się per TY)” (S 2)) lub jego tworzenie (F = 2) (np. „Ujemnie na autorytet nauczyciela akademickiego wpływa stanowcze stawianie granic. Buduje to przepaść, nauczyciel jest niedostępny, a powinien być otwarty” (S33));

- pomoc studentom (jej brak) (F = 2); złośliwość (F = 2) (np. „Dobrze jest wymagać, ale spotkałam osoby, które oblewały pół kierunku z kilku przedmiotów” (S 22));
- brak wyrozumiałości dla S. (F = 1); brak życzliwości (F = 1)

D₅ kultura osobista

- wywyższanie się (F = 20), np. „poczucie wyższości” (S 5, S 26, S 29, S 31, S 32, S 44), „wyniosłość nad innymi” (S 20, S 38, S 43), „wywyższanie siebie i swoich potrzeb nad potrzeby innych” (S 10), „ciągle podkreślanie swojego stopnia naukowego i traktowanie studentów „z góry” (zapominanie, że on kiedyś także był na tej pozycji)” (S 35), „traktowanie studentów z góry” (S 36), „umniejszanie drugiej osoby” (S 40), „nadużywanie swojego tytułu i nadmierne obnoszenie się z nim” (S 46), „nadużywanie autorytetu” (S 47);
- kultura osobista (niska lub jej brak) (F = 5);
- arogancja (F = 4); empatia (jej brak) (F = 4); zarozumialstwo (F = 4) (np. „zbyt duże idealizowanie pewnych dziedzin, przypisywanie im zbyt dużej wartości (S 44));
- nieuprzejmość (F = 3) (np. „niektórzy są chamscy i mają wysokie wymagania” (S 22));
- słownictwo (F = 2) (np. „nieodpowiednie” (S 11), „brak używania stosownego słownictwa” (S 39));
- naganne zachowanie poza uczelnią (F = 1)

D₆ wygląd zewnętrzny

- niestosowny ubiór i lekceważąca postawa ciała (F = 1);

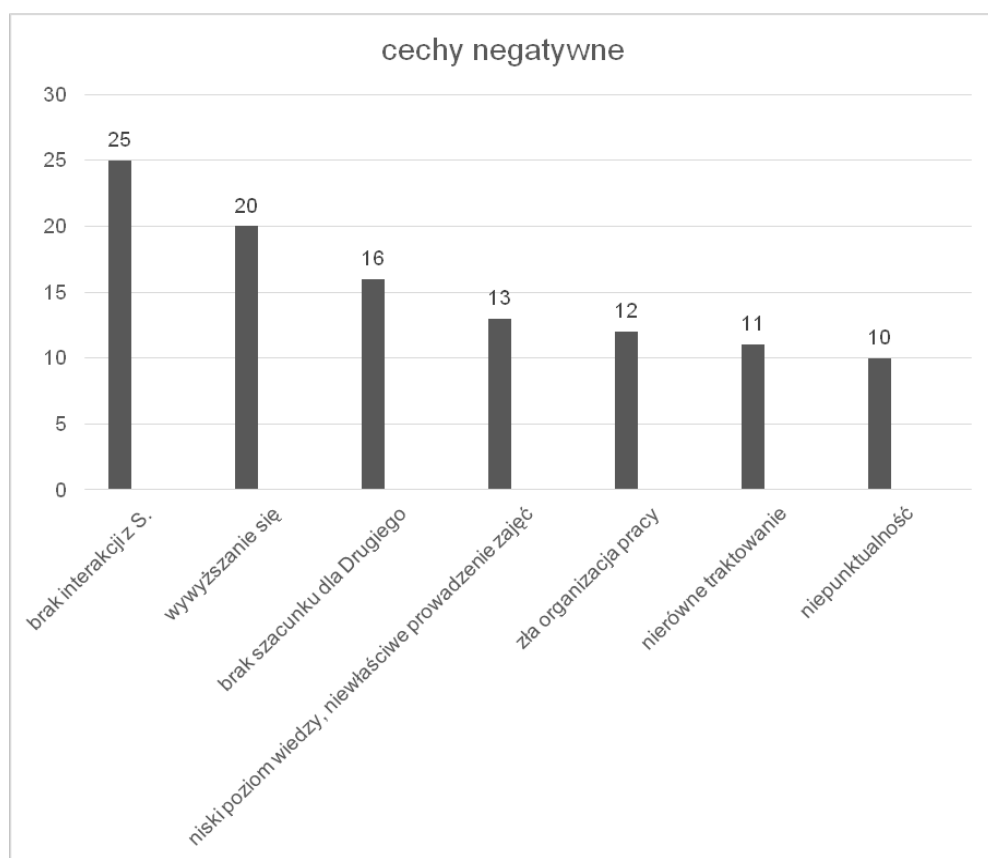
D₇ postawa etyczna

- szacunek (a właściwie jego brak) (F = 16), np. „brak szacunku dla S.” (S 13, S 19, S 23, S 24, S 32, S 41, S 51, S 54, S 56, S 69, S 70), „brak szacunku dla innych lub tolerancji” (S 26), „ubliżanie S. na forum (gdy np. popełni błąd w zadaniu)” (S 4), „uszczypliwość” (S 38), „oczekiwanie szacunku S., nie szanując ich” (S 1);
- sprawiedliwość (jej brak) (F = 3), np. „niesprawiedliwe podejście” (S 23, S 24), „oceniać S. nie w sposób indywidualny, a wg klucza czy swoich założeń (zdania na temat danej osoby)” (S 48));
- nietolerancja (F = 2);
- instrumentalne podejście do S. (F = 1) (np. „podejście do S. jak do rzeczy” (S 10));

D₈ określone zachowanie

- brak otwartości na zmiany (F = 1); brak pozytywnego nastawienia (F = 1); brak własnego zdania (F = 1); egocentryzm (F = 1); niesłuchanie uwag z ankiet (F = 1)

Najwyżej uplasowały się następujące negatywnie oceniane cechy i/lub zachowania: brak interakcji ze studentami (F = 25), wywyższanie się (F = 20), brak szacunku dla Drugiego (F = 16), niski poziom wiedzy nauczyciela i niewłaściwe prowadzenie zajęć – po (F = 13), zła organizacja pracy (F = 12), nierówne traktowanie (F = 11), niepunktualność (F = 10). Zależności te ilustruje poniższy wykres:

Wykres 3. Cechy negatywne w etosie nauczyciela akademickiego

Źródło: opracowanie własne.

W tym miejscu także warto zacytować kilka refleksji, które pokazują różnorodność aspektów dostrzeczanych przez studentów:

- Moim zdaniem w sposób ujemny na autorytet nauczyciela ak. może wpływać jego status społeczny, a dokładniej niewystarczający szacunek i podziw dla tak ważnego zawodu ze strony społeczeństwa. (S 7)

- „Sztwywny” sposób zachowania. Nie mówię, że nauczyciel akademicki powinien być komikiem, lecz zatwardziałe prowadzenie zajęć (w ten sam sposób od lat), poważna mina, zero poczucia humoru – są to cechy, które po prostu zniechęcają do współpracy. (S 27)
- Jeśli ktoś jest zazwyczaj zły, to źle wpływa na pierwsze wrażenie; S. z wielką niechęcią przychodzi na zajęcia. Ważny jest komfort na zajęciach i wiadomo – jest to uczelnia i trzeba się zachować w sposób należyty, jednak odrobina luzu i uśmiechu jeszcze nikomu nie zaszkodziła. (S 16)
- Sprawianie wrażenia, że ma się władzę nad S. Wtedy S. zamiast czuć respekt z jednoczesnym poszanowaniem i sympatią wobec nauczyciela, czują tylko niechęć, co wpływa również ujemnie na współpracę między N. a S. (S 8)
- Zachęcanie do rodzenia dzieci (było to tylko na jednym przedmiocie, ale powtarzało się prawie na każdych zajęciach). (S 21)

3. Podsumowanie i wnioski

Pewne cechy i/lub zachowania pojawiają się we wszystkich trzech typach odpowiedzi, mając wysoką frekwencję. Z ich zestawienia wynika, że studenci przywiązują wagę do:

- wiedzy (własnej nauczyciela akademickiego i przekazywanej) (1. F = 27, 2. F = 21, 3. F = 15¹⁷) = 75;
- szacunku (do siebie i innych, przede wszystkim do studentów) (1. F = 12, 2. F = 15, 3. F = 16) = 43;
- sprawiedliwości (1. F = 5), a także bezstronności (1. F = 1, 2. F = 10, 3. F = 3) oraz (nie)równego traktowania (3. F = 11) = 30;
- kultury osobistej (1. F = 12, 2. F = 6, 3. F = 5) = 23;
- sposobu prowadzenia zajęć – wskazanego stosunkowo wysoko w grupie odpowiedzi na pytanie 3. (F = 13), które – jeśli połączyć z obowiązkowością/organizacją pracy (3. F = 12, 2. F = 1, 1. F = 1), punktualnością (3. F = 10, 2. F = 4, 1. F = 1), zaangażowaniem (3. F = 7, 2. F = 6, 1. F = 4), komunikowaniem się (2. F = 8), przekazywaniem wiedzy (2. F = 4), zachęcaniem do (współ)pracy, rozmowy, nauki (1. F = 3), zorganizowaniem (2. F = 2), stylem (wypracowanym/charakterystycznym prowadzenia zajęć (2. F = 1) i kreatywnością (1. F = 1), dałoby wynik 78 wskazań;
- wywyższania się – wskazanego w grupie odpowiedzi na pytanie 3. (F = 20) i jeśli połączyć je z podejściem do studentów (1. F = 5), dystansem (1. F = 3), postawą godną szacunku (1. F = 3), zrozumieniem (1. F = 3), empatią (2. F = 7), niepatrzeniem z góry (2. F = 3), nieprzechwalaniem się (2. F = 1),

¹⁷ Oznaczenia nawiasowe, np. 1. F = 27, wskazują na liczbę odpowiedzi w poszczególnych pytaniach sondażu, tzn. wśród odpowiedzi na 1. pytanie odnotowano 27 wskazań danej cechy itd. Na końcu jest liczba wynikająca ze zsumowania nazw poszczególnych wartości.

arogancją (3. F = 4), pychą (3. F = 1)¹⁸, to waga tej cechy wzrosłaby do 50 wskazań;

- interakcji – wskazanych w grupie odpowiedzi na pytanie 3. (F = 25), które – jeśli połączyć w jedną kategorię z otwartością na dialog (1. F = 4), podejściem do studenta (1. F = 5), komunikowaniem się (2. F = 8), to waga tej cechy wzrosłaby do 44 wskazań;
- otwartości na inne osoby, dyskusje, zmiany (F = 15; z czego 1. F = 6, 2. F = 8, 3. F = 1) i jeśli połączyć ją z kategorią otwartości na dyskusję/dialog (2. F = 11), to uzyskalibyśmy poziom 26 wskazań.

Zależności widoczne wyżej można by kontynuować, biorąc pod uwagę mniej liczne wskazania, ale takie uszczegółowienie, choć interesujące, zajęłoby wiele miejsca, na co nie pozwalają rozmiary niniejszego tekstu.

Skupiając się na ww. zestawieniach, widzimy, że Studenci wskazywali cechy, a więc wartościowali, bo wiemy, że wartościowanie to wyrażanie przekonania o tym, że jakiś obiekt jest dobry lub zły pod jakimś względem, czyli „wartość jest cechą w skali dobry – zły przypisywaną przedmiotowi (obiektowi) przez podmiot (subiekta, osobę) ze względu na pewne kryterium”¹⁹, inaczej: jeśli przyjmuje się, że wartość jest cechą, to wartościowanie może być wyrażone za pomocą środków językowych nazywających cechę.

Studenci, akcentując wiedzę (75 wskazań), zwracali uwagę na typ wartości poznawczych²⁰, uznając profesora-uczonego przede wszystkim jako kreatora teje wiedzy²¹.

Wartości w aspekcie pragmatycznym także mają dla nich ogromne znaczenie – w szerzej pojętej kategorii organizacji pracy dotyczącej takich cech jak prowadzenie zajęć, obowiązkowość, komunikatywność, zaangażowanie itp. (78 wskazań).

Kategoria wartości społecznych rozumianych jako cechy związane z grzecznością, empatią, niewywyższaniem się, kulturą osobistą itp. (50 + 23 wskazań) stanowi ważny element prawidłowej współpracy i niewątpliwie wpływają na wzajemne relacje, mając wpływ na postrzeganie etosu nauczyciela akademickiego. W tym kontekście istotną rolę pełni także szacunek – pozytywnie wartościowany w kategorii wartości społecznych i odczuć (43 wskazania). W interakcjach łączą się natomiast dwie kategorie wartości: społeczne i pragmatyczne (44 wskazania). Wartości społeczne mogą

¹⁸ Wywyższanie się jest negatywnie waloryzowane, ale połączenie z cechami i/lub zachowaniami przeciwnymi wskazuje na „ważność” tej kategorii w systemie wartości studentów.

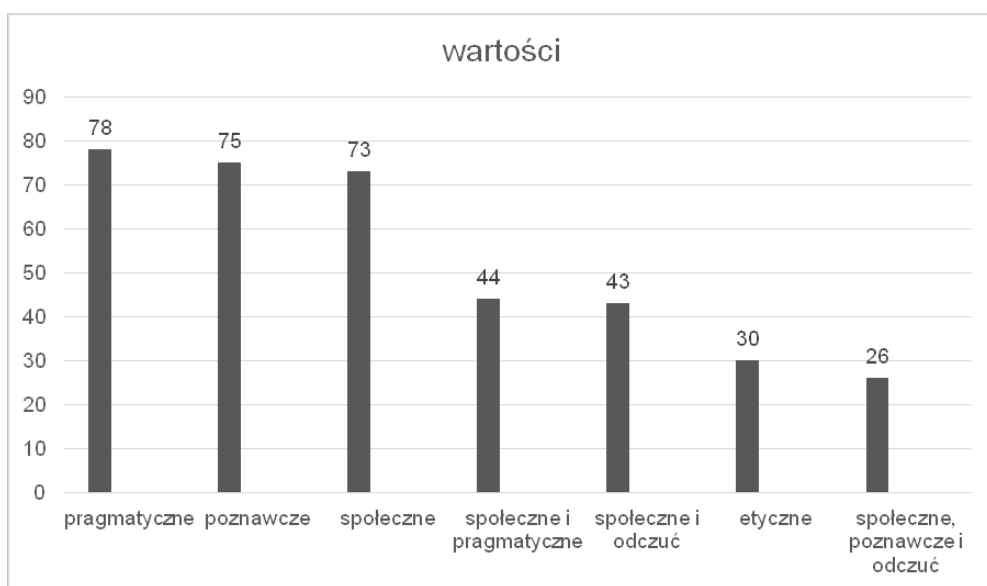
¹⁹ LASKOWSKA E., *Wartościowanie w języku potocznym*, Bydgoszcz, Wydawnictwo WSP, 1992, s. 13.

²⁰ Przyjmuję klasyfikację Elżbiety Laskowskiej (LASKOWSKA E., *Wartościowanie w języku potocznym*, op. cit., s. 14–19).

²¹ O obrazie profesora-uczonego jako kreatora wartości poznawczych i jednocześnie jako członka korporacji akademickiej przeżywającego codzienne dylematy moralne pisze Józef Górniewicz w artykule pt. *Profesor akademicki jako członek korporacji uczonych i jego dylematy moralne* (2018, s. 229–246).

także pełnić funkcje pomocnicze wartości etycznych, a w obrębie tych ostatnich w grę wchodzi sprawiedliwość, bezstronność, uczciwość (szczególnie w ocenianiu). Tę wartość etyczną wskazano aż 30 razy, więc widać, że studenci zwracają na nią uwagę²². Cechy zaś związane z otwartością (na inne osoby, dyskusje, zmiany) wydają się łączyć typy wartości społecznych, poznawczych i odczuć. Zostały wskazane niewiele mniej – 26 razy.

Wartości pragmatyczne, poznawcze i społeczne jako samodzielne lub współwartości stanowią główne spektrum systemu wartości wskazanego przez Studentów w sondażu. Szczegółowo poszczególne wartości ilustruje poniższy wykres:

Wykres 4. Typy wartości w etosie nauczyciela akademickiego

Źródło: opracowanie własne.

Co ciekawe (z językoznawczego punktu widzenia i ważnego dla kierunków humanistycznych, a wśród takich przeprowadzono sondaż), kultura języka, implikująca typ wartości społecznych i odczuć, była wskazana (aż? tylko?) 10 razy (1. F = 7,

²² Wartości etyczne są szczególnie ważne z punktu widzenia kreowania wizerunku nauczyciela akademickiego i jego autorytetu. Zasady związane z postawą szacunku do Drugiego, prawością są podstawą do zgłaszania zdecydowanego sprzeciwu, czasami z towarzyszącymi temu dyskusjami na szerszym forum (także publikacjami prasowymi). Wystarczy wspomnieć o przypadkach, np. prof. prof.: Tadeusza Żuchowskiego [online], <https://www.tysol.pl/a96381-historyk-sztuki-skazany-za-znieslawienie-bo-skrzytkowal-wulgarna-wypowiedz-ordo-iuris-w-obronie-wolnosc-slowa>, [dostęp: 12.06.2024], Niny Pluty-Podleszańskej [online], <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,27894884,uniwersytet-pedagogiczny-w-krakowie-zwalnia-przewodniczaca-zwiazku.html>, [dostęp: 12.06.2024] i ostatnio Andrzeja Kidyby [online], <https://jawnylublin.pl/studenci-opowiadaja-o-zachowaniu-prof-andrzeja-kidyby-obszerny-material-dowodowy/>, [dostęp: 22.05.2024].

2. słownictwo (stosowne) F = 1, 3. (nieodpowiednie) F = 2). W tej samej kategorii wartości, ale w kontekście etosu akademickiego istotne jest pojęcie autorytetu i warto tu zaznaczyć, że wyraz *autorytet* jako nazwa wartości implikująca etos uczonego pojawiła się tylko 2 razy: w odpowiedziach dotyczących rozumienia etosu (został wskazany w arkuszu (S 69) i w (S 33): „Etos tworzy autorytet – niepodważalny i niewymuszony, ugodowy, ale i stanowczy.”). Jednak był także kilka razy odnotowany i/lub charakteryzowany w odpowiedziach na 2. lub 3. pytanie, np. (S 7): „Moim zdaniem w sposób ujemny na autorytet nauczyciela ak. może wpływać jego status społeczny, a dokładniej niewystarczający szacunek i podziw dla tak ważnego zawodu ze strony społeczeństwa”²³.

Jak wspomniano we *Wstępie*, w całości, jaką tworzy życie akademickie, należy odróżnić trzy główne sfery:

- sferę naukową (to, jak tworzy się, lub jak należy tworzyć, naukę);
- sferę dydaktyczną (to, jak przekazuje się, lub jak należy przekazywać, wiedzę);
- sferę organizacyjną (to, jak organizuje się lub jak należy organizować życie naukowe)²⁴.

W odpowiedziach przekazanych przez studentów wyraźnie je widać, np.:

- sfera naukowa dotyczyła przede wszystkim wiedzy jako typu wartości poznawczych (i była określona w 75 wskazaniach), np. prawda („dążenie do prawdy (do jej poznania)” (S 59));
- sfera dydaktyczna była przez studentów oceniana w szeroko pojmowanej kategorii wartości pragmatycznych w zakresie cech odnotowywanych w kontekście prowadzenia zajęć (S 78 odpowiedzi);
- sfera organizacyjna w kategorii współwartości społecznych, poznawczych i odczuć została zauważona w otwartości wszystkich podmiotów uczelni na zmiany, dyskusjach o ważnych problemach itp. (26 głosów), np. „Odrębny światopogląd N. ak. i pragnienie, by pomagać S. nie tylko podczas zaplanowanych zajęć” (S 66), „organizacja aktywności pozaakademickiej” (S 56).

W ideałach profesora Kazimierza Twardowskiego (o których mówi Brożek (2023)), odnajdujemy cechy: wymagający, sprawiedliwy, punktualny oraz zachowania związane z otwartością: „W kwestiach zaś, które nie zostały jeszcze w nauce przesądzone, nie powinien narzucać uczniom swoich poglądów”²⁵. Na podstawie informacji sondażowych okazuje się, że ideały te nie straciły nic na swej aktualności.

²³ O autorytecie nauczyciela akademickiego więcej pisze Czesław Grabarczyk w tekście pt. *Etos, autorytet i odpowiedzialność naukowców i nauczycieli akademickich* (GRABARCZYK Cz., *Etos, autorytet i odpowiedzialność...*, op. cit., s. 69–86).

²⁴ BROŻEK A., *Etos akademicki...*, op. cit., s. 27.

²⁵ *Ibidem*, s. 23 i n.

W dyskusji nad statusem uczonego, profesora akademickiego nieuchronnie pojawia się problem wartości, a w nim:

1. stosunek uczonego do świata wartości;
2. relacja uczonego do uniwersum kulturowego;
3. wykorzystanie jego dokonań badawczych dla rozwoju cywilizacji technicznej i ludzi jako istot biologicznych, społecznych i zarazem kulturalnych²⁶.

Problematyka wzajemnych relacji nauki i wartości dotyka wprost kwestii etosu akademickiego. Przyjęta bowiem hierarchia wartości w środowisku badacza stanowi istotny element stylu ich funkcjonowania, wynika z ogólnej orientacji kultury społecznej środowiska naukowego²⁷.

Wyniki sondażu upewniają nas w tym, że zagadnienia te nie są obce nie tylko profesorom, lecz także studentom. Warto je więc badać. Zdając sobie sprawę z apoksymacji przeprowadzonych analiz, wartościowe byłoby poznanie i porównanie opinii studentów z różnych kierunków i uczelni (także zagranicznych). Warto zauważyć, że sondaż dał podstawę do tego, aby opracować bardziej szczegółową ankietę, która wskazywałaby na różne obszary oddziaływania etosu profesorskiego, np. na wspomniane (ale mniej liczne) oddziaływania/wzorce wychowawcze itp. Przeanalizowanie i porównanie wyników w dużej liczbie respondentów byłoby bardzo cennym materiałem ewaluacyjnym, bowiem nie ma tradycji uniwersyteckiej bez etosu pracownika naukowego. Stefan Folaron – wybitny filozof – z jednej strony postulował zachowanie pewnych cech tożsamościowych tradycyjnego uniwersytetu, z drugiej zaś strony – wychodzenie naprzeciw wyzwaniom współczesności oraz oczekiwaniom różnych podmiotów życia społecznego, w tym i samych studentów²⁸.

Bibliografia

- BARTMIŃSKI J. (red.), *Język. Wartości. Polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Raport z badań empirycznych*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2006.
- BENENOWSKA I., *Etos akademicki – historia i tradycja wobec wyzwań współczesności (próba rekapitulacji dyskusji)*, *Acta Neophilologica*, 2025, nr XXVII/1, s. 121–144.
- BIELIŃSKI J., *Etos nauki w Polsce. Nauka akademicka, postakademicka czy przemysłowa?*, 2016, [online], https://www.academia.edu/30228998/Etos_nauki_w_Polsce_Nauka_akademicka_postakademicka_czy_przemys%C5%82owa, [dostęp: 16.02.2025].
- BROŻEK A., *Etos akademicki Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria”, 2023, nr 3/127, s. 25–48.

²⁶ GÓRNIOWICZ J., *Profesor akademicki jako członek korporacji uczonych i jego dylematy moralne*, „Przegląd Pedagogiczny”, 2018, nr 1, s. 238.

²⁷ Ibidem, s. 239.

²⁸ FOLARON S., *Etos profesora XVI wieku. Uniwersytet – człowiek*, Częstochowa, Wydawnictwo WSP, 2003, s. 164.

- Dobre obyczaje w nauce. Zbiór zasad i wytycznych* (1994, 2001), Warszawa, KEN PAN. [online], <https://ken.pan.pl/images/stories/pliki/pdf/down.pdf>, [dostęp: 14.02.2025].
- DOPART B., *Etos wykładowcy akademickiego (etos a praktyka)*, [W:] L. Suchanek (red.), *Debaty PAU*, t. VII, *Etos i etyka w badaniach i w nauczaniu*, Kraków, PAU, s. 29–36. [online], <https://pau.krakow.pl/index.php/pl/wydawnictwo/publikacje-on-line/debaty-pau/tom-vii>, [dostęp: 12.11.2024].
- Etos ludzi nauki. Publikacja pokonferencyjna*, Wrocław, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, 2022, [online], https://wtw.wroclaw.pl/wp-content/uploads/2022/10/WTN-publikacja_po_konferencji-ETOS-LUDZI-NAUKI-2.pdf, [dostęp: 12.02.2025].
- FOLARON S., *Etos profesora XVI wieku. Uniwersytet – człowiek*, Częstochowa, Wydawnictwo WSP, 2003.
- GOĆKOWSKI J., *Ethos nauki i role uczonych*. Kraków, Wydawnictwo Secesja, 1996.
- GOĆKOWSKI J., PIGOŃ K. (red.), *Etyka zawodowa ludzi nauki*. Wrocław, Ossolineum, 1991.
- GÓRNIOWICZ J., *Profesor akademicki jako członek korporacji uczonych i jego dylematy moralne*, „Przegląd Pedagogiczny”, 2018, nr 1, s. 229–246.
- GRABARCZYK Cz., *Etos, autorytet i odpowiedzialność naukowców i nauczycieli akademickich. Referat wygłoszony na konferencji ChFPN Nauka – Etyka – Wiara*, Rydzyna 30.05–02.06.2013; [online], https://www.chfpn.pl/new13/new13_grabarczyk.pdf, [dostęp: 12.05.2024].
- KIDYBA A., [online], <https://jawnylublin.pl/studenci-opowiadaja-o-zachowaniu-prof-andrzejakidyby-obszerny-material-dowodowy/>, [dostęp: 22.05.2024].
- KISIEL P., *Ethos nauki i uczonego w świetle koncepcji nauki Janusza Goćkowskiego*, „Zagadnienia Naukoznawstwa”, 2011, nr 47/2 (188), s. 203–215, [online], <https://journals.pan.pl/Content/93866/mainfile.pdf?handler=pdf>, [dostęp: 16.02.2025].
- LASKOWSKA E., *Wartościowanie w języku potocznym*, Bydgoszcz, Wydawnictwo WSP, 1992.
- List Ministra Nauki z okazji Dnia Studenta, [online], <https://www.gov.pl/web/nauka/list-ministra-nauki-z-okazji-dnia-studenta>, [dostęp: 17.11.2024].
- OSSOWSKA M., *Ethos rycerski i jego odmiany*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973.
- PLUTA-PODLESZAŃSKA N., [online], <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,27894884,uniwersytet-pedagogiczny-w-krakowie-zwalnia-przewodniczaca-zwiazku.html>, 2021, [dostęp: 12.06.2024].
- SUCHANEK L. (red.), *Etos i etyka w badaniach i w nauczaniu*, *Debaty PAU*, t. VII, Kraków, PAU, 2020; [online] <https://pau.krakow.pl/index.php/pl/wydawnictwo/publikacje-on-line/debaty-pau/tom-vii>, [dostęp: 12.11.2024].
- SZOSTEK A., *Dlaczego dobremu kandydatowi na profesora trudno dziś zostać w Polsce dobrym profesorem?*, „Nauka”, 2010, nr 3, s. 184–193; [online], <https://nauka-pan.pl/index.php/nauka/article/view/291/286>, [dostęp: 16.02.2025].
- ŻUCHOWSKI T., *Historyk sztuki skazany za „znieśławienie”, bo skrytykował wulgarną wypowiedź. Ordo Iuris w obronie wolności słowa*, 2022, [dostęp: 12.06.2024].

Is it hard to be a good professor? About the values related to the ethos of an academic teacher

Summary: The aim of the article is an attempt to determine the repertoire of features that, for students, are currently the essence of the ethos of an academic teacher. Tools related to the survey, philological and axiolinguistic methods were used. On this basis, specific types of values in the scientific, didactic and organizational spheres were identified. Pragmatic, cognitive and social values achieved the highest position. Issues related to the examination of values (resulting from the survey) require further, more detailed research.

Keywords: professor's ethos, survey, axiolinguistic method, values, evaluation

DOI: [10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr18.art14](https://doi.org/10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr18.art14)